

БАНКІВСЬКІ УСТАНОВИ НА ДЕПОЗИТНОМУ РИНКУ В УКРАЇНІ

Свтух Любов Богданівна, к.е.н., доцент, Львівський інститут

ДВНЗ «Університет банківської справи»

Yevtukh Lyubov, PhD., Lviv Institute SHEI «Banking University», luba_yev@ukr.net

Анотація. У статті досліджено діяльність банківських установ на депозитному ринку в Україні. Проведено аналіз динаміки депозитів фізичних осіб, визначено передумови стабільного розвитку депозитного ринку в Україні.

Ключові слова: банк, фінансові ресурси, депозит, заощадження, депозитна політика, гарантування вкладів.

В умовах соціально–економічної нестабільності банківські установи змушені конкурувати на ринку пропонуючи різноманітні послуги з метою максимізації прибутку. Результативність банківської діяльності значною мірою залежить від їх активності на депозитному ринку, оскільки за рахунок нагромаджених депозитів банки мають змогу кредитувати економіку та надавати інші послуги, до того ж їх динаміка є певним індикатором довіри населення.

Дослідження питань управління депозитними операціями у банку, економічної сутності депозиту та депозитної політики, стратегії залучення депозитних ресурсів, формування депозитного портфеля банків, заощадження населення, системи гарантування вкладів фізичних осіб відображено у працях багатьох науковців та практиків. Проте в умовах фінансової нестабільності проблеми функціонування банківських установ на депозитному ринку потребують подальших досліджень та узагальнень для визначення перспектив і напрямів їх розвитку, що й стало метою написання даної статті.

Сучасні економічні відносини важко представити без банківських установ, які виконують специфічні функції пов'язані з фінансовим посередництвом при наданні депозитних послуг, кредитних послуг та здійсненні розрахунково–касового обслуговування клієнтів. Здійснення банківської діяльності вимагає формування певних ресурсів, або ж ресурсної бази, що включає як людський капітал та інтелектуальні ресурси, матеріальні ресурси, фінансові ресурси. Фінансові ресурси при цьому виступають ключовим елементом, що приводить у рух інші складові ресурсної бази.

Фінансові ресурси банку трактують як сукупність власних, залучених та запозичених грошових коштів та їх еквівалентів, що знаходяться в його розпорядженні і використовуються для здійснення банківської діяльності [1].

Загальновідомо, що банки оперують переважно залученими коштами, це є банківською специфікою, оскільки залучення ресурсів, пасивні операції, для банку є основою його діяльності, пріоритетним завданням, яке перманентно відіграє визначальну роль стосовно його активних операцій.

Залучені ресурси банку акумулюються на депозитних рахунках юридичних та фізичних осіб (депозитах). Це вважається дешевим способом залучення вільних на ринку грошових коштів, оскільки, емісія банками власних цінних паперів або отримання кредитів на міжбанківському ринку потребує додаткових затрат.

У відповідності до Закону України «Про банки і банківську діяльність» вклад (депозит) це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Для залучення коштів на вклади (депозити) банки розробляють різноманітні депозитні продукти та програми, що мають свої особливості, відображають стратегію банку, його депозитну політику. Залучення тимчасово вільних коштів фізичних осіб банківськими установами потребує розробки певної системи управління депозитами, врахування умов функціонування депозитного ринку.

Формування депозитного ринку України відбувається на фоні соціально–економічних процесів в країні та значно залежить від стану вітчизняної банківської системи і добробуту громадян.

Як зазначають аналітики Національного банку України (НБУ), у 2016 р. почалося відновлення економіки. У III кварталі 2016 р. реальний ВВП виріс на 1,8% у річному вимірі. За 2016 рік очікується його приріст на 1,1%, в основному за рахунок збільшення внутрішнього споживання та інвестиційного попиту [2, с.12]. Низькі темпи відновлення економіки зумовлені повільними темпами структурних реформ, військовими діями на сході України, незначними темпами зростання економік – основних торговельних партнерів України.

За даними статистичної звітності, реальний наявний дохід населення в Україні у II кварталі 2016 р. почав зростати та збільшився вперше за останні 10 кварталів, приріст становив 5,6% у річному вимірі. Основними причинами стало значне уповільнення інфляції, а також збільшення номінальних доходів на 14,3%. Майже дві третини приросту відбулось за рахунок збільшення оплати праці (на 22,8%), частка якої в доходах населення становила майже 45% [2, с.30]. Це зумовлено підвищенням мінімальної зарплати (з вересня 2015 року та травня 2016 року), а також підняттям грошового забезпечення військовослужбовців.

Слід зазначити, що з метою підвищення зарплат та збільшення доходів населення, у 2016 році в Україні було запроваджено зниження ставки єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (з 36,3% – 49,7% (залежно від класу ризику) до 22 % від бази нарахування для всіх категорій платників (окрім інвалідів)), але, як зазначають фахівці, це мало інший результат – підприємства збільшили прибуток, частково перетягнувши на себе ресурси держави та населення.

Третину приросту номінальних доходів населення в Україні у II кварталі 2016 р. забезпечили отримані населенням трансферти, насамперед пільги та субсидії на оплату житлово–комунальних послуг.

Поряд з цим, номінальні поточні витрати домогосподарств в Україні у II кварталі 2016 р. зросли на 14,8% (на 0,5 % більше, ніж номінальні доходи), продовжувалось падіння сукупних заощаджень (на 5,3 млрд. грн. за II квартал 2016 р.) [2, с.31]. Схильність населення до заощаджень в Україні залишається низькою, що ускладнює банківським установам можливість залучення фінансових ресурсів населення на депозити, а відтак розширення своєї діяльності та ефективне використання власного капіталу, зменшує перспективи формування довгострокових кредитних ресурсів банків.

На відміну від країн Євросони, де неготівкові заощадження населення зосереджуються більшою мірою у страхових компаніях, недержавних пенсійних фондах та формуються за рахунок вкладень в акції корпорацій, в Україні це переважно короткострокові депозити. Так, за даними НБУ на 01.07.2016 р. у структурі фінансових активів населення (неготівкових) 87% склали банківські вклади [2, с.32].

Аналіз динаміки коштів фізичних осіб в банківській системі України за 01.01.2012–01.01.2017 рр. вказує, що на 01.01.2017 р. їх залишки збільшились порівняно з попереднім роком і досягли рівня 2014 р. Строкові кошти фізичних осіб становили 73 % загального обсягу коштів фізичних осіб, їх приріст склав за 2016 р. 11 %, табл.

Таблиця – Кошти фізичних осіб в банківській системі України, 01.01.2012–01.01.2017рр.*

Показник	01.01.12	01.01.13	01.01.14	01.01.15	01.01.16	01.01.17
Кошти фізичних осіб, млн. грн.	306 205	364 003	433 726	416 371	389 060	427 910
у відсотках до попереднього періоду, %	113	119	119	96	93	110
з них: строкові кошти фізичних осіб, млн. грн	237 438	289 129	350 779	319 121	281 462	313 537
у відсотках до попереднього періоду, %	115	122	121	91	88	111

* Складено за даними НБУ [3].

Отож, для забезпечення стабільності і надійності функціонування банківських установ на депозитному ринку необхідним є формування науково обґрунтованої депозитної політики.

Як зазначає Бартош О. М., депозитна політика представляє систему, яка включає елементи процесу управління діяльністю банку, а саме: стратегію, тактику та контроль [4]. Ефективна депозитної політики передбачає дотримання банківських нормативів, забезпечення прибутковості банку та його фінансової безпеки. Також, в умовах фінансової нестабільності, депозитна політика банку повинна забезпечувати не лише конкурентоздатність банківської установи, залучення клієнтів повинно здійснюватись з використанням заохочувальних механізмів, що надають додаткові гарантії щодо збереження вартості та повернення їх коштів.

Світова та вітчизняна практика засвідчує, що для посилення довіри існуючих та потенційних вкладників до банківських установ існують різноманітні механізми захисту вкладів, які виконують роль забезпечення повернення вкладу (фонди гарантування та страхування депозитів фізичних осіб). Окрім того, страхування та гарантування депозитів дозволяє сформувати на цій основі реальний механізм попередження кризи банківської ліквідності та масового вилучення коштів із депозитних рахунків у випадку несприятливої кон'юнктури і банкрутств банків.

В Україні у 1998 році було створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, основними завданнями якого є як забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, так і виведення неплатоспроможних банків з ринку. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб належить до змішаної системи страхування банківських депозитів, оскільки є синтезом американської та європейської систем страхування вкладів, так як фінансування здійснюється за рахунок держави та внесків банків-учасників [5]. На даний час граничний розмір відшкодування коштів за вкладами – 200 000 гривень. Гарантії фонду поширюються на фізичних осіб, у тому числі фізичних осіб-підприємців. Усі банки, які мають банківську ліцензію в Україні, є учасниками зазначеного фонду, окрім АТ «Ощадбанк». Про масштаби діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб засвідчує загальна сума коштів, виплачена ним вкладникам неплатоспроможних банків у рамках виплати гарантованої суми відшкодування, що були передані в управління після набуття чинності Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (26.02.2012), станом на 1 березня 2017 року було виплачено 82, 2 млрд грн [3].

Таким чином, існуюча практика функціонування банківських установ на депозитному ринку має позитивну динаміку. У подальшому планомірні дії НБУ та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні приведуть до виведення з ринку неплатоспроможних банків із забезпеченням відповідного захисту вкладників. Захищеність вкладників у свою чергу дозволить відновити довіру до банківської системи, що сприятиме економічному росту країни та зростанню добробуту населення.

Список використаних джерел:

1. Бойко Д. І. Фінансові ресурси банку: визначення та класифікація [Електронний ресурс] / Д. І. Бойко, О. О. Коковіхіна, О. В. Цебенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2016. – Вип. 54. – С. 374–377. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2016_54_31
2. Звіт про фінансову стабільність. – Національний банк України. [Електронний ресурс] / Випуск 2. – грудень 2016. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=32241744>
3. Національний банк України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
4. Бартош О. М. Депозитна політика як складова системи управління діяльністю банку [Електронний ресурс] / О. М. Бартош // Фінансовий простір. – 2014. – № 4. – С. 19–24. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2014_4_4
5. Скірка А. С. Теоретична суть і необхідність гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс] / А. С. Скірка // Економічний аналіз. – 2015. – Т. 19(1). – С. 162–170. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2015_19\(1\)_23](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2015_19(1)_23)